

Na tomto poli jsou důležité i studie týkající se prozimetra; nesouhlasím však s autorem, který na s. 203 tvrdí, že veršové partie v idealistickém románu nehrají zvláštní roli. Když hovoří o čtenářích románů, tu vycházejí z C. Connorové (2002), oprávněně podrobuje kritice Bachtinovu teorii o „abstraktnosti“ řeckého románu, připomínky vyslovuje i k Auerbachově práci *Mimesis*. Na závěr (216n.) Barchiesi konstatuje, že řecký román se mu jeví více „sevřený“, římský zase více „otevřený“ k přechodům mezi „rozdílnými světy“, a proto podle něho řecký román nachází svého spojení v klasicismu prvního období císařství, zatímco román římský zůstal dílem mimořádných osobností a v systému stále přísnějších norem a literárních žánrů nebyl s to nalézt své pevné místo.

Publikace je opatřena bohatými bibliografickými údaji, a to jak pokud jde o kritická vydání textů, komentáře, vybrané překlady jednotlivých románů, tak pokud jde o odborné studie. Bylo by praktické, kdyby byla kniha vybavena rovněž jmenným rejstříkem, ten však v posledních letech postrádáme i u jiných publikací, podobně jako se stále více setkáváme se skutečností, že snižující se znalosti klasických jazyků nutí badatele uvádět ukázky z antických autorů pouze v překladu.

Daša Bartoňková

MACROBIO. *Comento al Sogno di Scipione*. Testo latino a fronte. Saggio introduttivo di Ilaria Ramelli. Traduzione, bibliografia, note e apparati di Moreno Neri. Il Pensiero Occidentale. Bompiani: Milano, 2007, 913 + LXXX stran. ISBN 978-88-452-5840-4.

V rámci rozsáhlé ediční řady *Il Pensiero Occidentale* nakladatelství Bompiani vyšlo od roku 2000, kdy řada existuje, mezi významnými díly světových filozofů, kulturních i literárních teoretiků či teologů také mnoho titulů antických autorů. Jedním z nich je Macrobiův *Komentář ke Snu Scipiona* (*Commentarii in Somnium Scipionis*), dílo oceňované už ve středověku a dodnes významné nejen jako „prostředník“ uchování závěrečné části Ciceronovy práce *De republica* (převyprávění snu, při kterém římskému vojevůdci Scipionu Aemilianovi jeho děd Scipio Africanus představuje vesmír — místo věčného života, odměny za vnukův čestný a odvážný život), ale zároveň jako výjimečný doklad rozšíření novoplatonismu v období pozdní antiky. Macrobius totiž využil formy komentáře pro představení mnoha názorů na uspořádání vesmíru, času, na roli osudu a s ním spojené možnosti předvídání, či na výklady snů.

Macrobiův *Komentář* byl poprvé přeložen ve 13. století, konkrétně Maximem Planúdem do řečtiny. Další, anonymní francouzský překlad z 18. století předjímá vlnu zájmu francouzských vzdělanců o novoplatonismus v 19. století, která s sebou přinesla hned několik překladů *Komentáře* do francouzštiny (Ch. de Rossoye, A. J. Mahula i H. Descamps a jeho kolegů). První „moderní“ překlad *Komentáře*, tj. překlad založený na kritickém vydání Macrobiova textu, doplněný úvodním výkladem i filologickým komentářem k textu, byl do angličtiny a vyšel roku 1952 (William H. Stahl). Dva italské překlady pocházejí z 80. let, překlady do španělštiny z doby nedávné.¹ Výčet uzavírá moderní francouzský překlad z ediční řady *Les Belles Lettres*.²

Je zřejmé, že Macrobiův text poutá mimořádnou pozornost filologů, a proto nepřekvapí, že se milánské nakladatelství rozhodlo vydat svůj vlastní komentovaný překlad do italštiny. Jeho au-

¹ Různé překlady do italštiny i španělštiny vyšly vždy v krátkém časovém sledu za sebou: italské: r. 1981 (přel. L. Scarpa) a 1983 (přel. M. Regali: část díla ovšem až 1990), španělské: 2005 (přel. J. Raventós) a 2006 (přel. F. Navarro Antolín). Tato recenze je součástí řešení v rámci výzkumného záměru MSM 0021622435 „Středisko pro interdisciplinární výzkum starých jazyků a starších fází jazyků moderních“, řešeného na Ústavu klasických studií Filozofické fakulty Masarykovy univerzity.

² Text přeložila M. Armisen-Marchettiiová, vyšel po částech r. 2001 a 2003.

torem a také autorem i editorem čtyř dodatků, kterými vydavatelé bilingvní vydání Macrobiova *Komentáře* obohatili, je Mario Neri.

Úvodního výkladu, který provází obsáhlý poznámkový aparát, se ujala profesorka Ilaria Ramelliiová (s. 7–224). Přibližuje život autora *Komentáře*, Ambrosia Theodosia Macrobia, včetně různých identifikačních teorií,³ a také jeho dílo,⁴ z něhož přirozeně patří její hlavní pozornost novoplatónskému *Komentáři ke Snu Scipiona*. Čtenáře nejprve seznamuje s Ciceronovým textem, který Macrobius komentoval, tedy s vlastním „Scipionovým snem“; vysvětluje jak historický a filozofický kontext, tak Ciceronovu literární inspiraci (s. 14–19). Posléze představuje hlavní myšlenkové i literární zdroje Macrobiova *Komentáře* (s. 20–30) a hlavní filozofické problémy v *Komentáři* tematizované (s. 31–80). Za nejdůležitější součást úvodního výkladu potom považují šestou kapitolu (s. 80–128), v níž Ramelliiová vymezuje Macrobiův *Komentář* ve vztahu k ostatním latinským novoplatónským spisům stejného období (autorka zde může uplatnit vynikající znalost zejm. díla Martiana Capelly, vzájemné paralely obou „putování nebeskými sférami“ se ostatně objevují v celém jejím výkladu, ale rozhodně nezanedbává ani další novoplatónismem ovlivněné učence, Chalcidia, Maria Victorina, Ambrosia aj.). I. Ramelliiová nechává čtenáře zběžně nahlédnout i do dalších osudů Macrobiova *Komentáře* (s. 128–132) a na závěr ho naopak podrobně informuje o existujících vydáních a překladech (od renesance až po současnost,⁵ s. 165–178). Neschází soupis použité literatury ani náčrtek obsahu *Komentáře* (ten se de facto opakuje, nicméně v přehledné podobě).

Vlastní edice *Komentáře*, jádro této publikace, má zrcadlovou latinsko-italskou podobu (s. 233–572; přesnost a stylistickou kvalitu překladu hodnotit nemohu). V poznámkách (s. 573–687) Mario Neri poskytuje podrobný filologický a také historickofilozofický komentář k překladu. Čtenář z řad filologů se potěší zejména množstvím intertextových vazeb; díky ostatním poctivým analýzám dějinnéfilozofického pozadí jednotlivých myšlenek *Komentáře* zase může každý pochopit komplikovaný novoplatónský text do hloubky a v širších souvislostech. Jedinou výtku je možno vyslovit k úpravě přetisků středověkých náčrtků a diagramů, které edice Macrobiova *Komentáře* pravidelně doprovázejí, jsou totiž až na výjimky velmi malé (některé dokonce zcela nečitelné).

Jak je u ediční řady *Il Pensiero Occidentale* dobrým zvykem, publikace se nevyčerpává bilingvními komentovanými vydáními, ale je rozšířena o další texty. Téměř obligátním doplněním je edice a překlad Macrobiova „odrazového můstku“, tedy *Snu Scipiona* (ostatně už ve středověku byla obě díla opisována společně). Další dodatky už ale rozhodně samozřejmé nejsou a přinášejí čtenáři soustavně a názorně pojednání o zpracování motivu Scipionova snu (i obecněji Scipionovy vzorové osobnosti) ve výtvarném a hudebním umění, včetně příkladů v podobě rozsáhlé obrazové galerie (jednotlivé reprodukce jsou přetištěny v barvě, byť opět v poměrně úsporné velikosti) a také libret dvou oper: Händelova melodramatu *Scipione* (od Paola Antonia Rolliho, s. 809–855) a Mozartovy opery *Il Sogno di Scipione* (Pietra Metastasia, s. 857–876).

³ Konkrétními epigrafickými doklady, které přinesly dosud nejpřesvědčivější argumenty pro identifikaci Macrobia s praefektem praetoria italské praefektury z r. 430 (viz zejm. PANCIERA, S.: „Iscrizioni senatorie di Roma e dintorni, § 38.“ In *Atti del Colloquio Internazionale AIEGL su Epigrafia e ordine senatorio. Roma, 14–20 maggio 1981*. Roma: Edizioni di storia e letteratura, 1982, sv. 2, s. 658–660) se autorka úvodu nezabývá. Opírá se o příklad působení pohanského filozofa Themistia na konstantinopolském dvoře a na jeho základě je k současné identifikaci skeptická (s. 10, protiargumenty nicméně nepředkládá).

⁴ Popis *Saturnálií*, zejména některých postav tohoto dialogu prozrazuje, že I. Ramelliiová se kloní k původní interpretaci Macrobiova díla jako protikřesťanského (viz zejm. s. 11 a na s. 135 pozn. 19).

⁵ V jinak vyčerpávajícím výčtu chybí poslední španělský překlad F. Navarra Antolína (MACROBIO. *Comentario al “Sueño de Escipión” de Cicerón*. Ed. Fernando Navarro Antolín. Madrid: Gredos, 2006, ISBN 9788424928513) — v době přípravy recenzované publikace velmi pravděpodobně ještě nevydaný.

Publikaci uzavírá řada rejstříků a soupis obrazových příloh.

Edice i překlad akcentují věcnou stránku textu, z hlediska filologického proto chybí podrobnější komentář k výsledné podobě latinského textu (informace na s. 177 obsahuje pouze oznámení, že editoři převzali Willisovu teubnerskou edici, do které přijali emendace z pozdějších let). Toto určité omezení je ovšem bohatě vyváženo podrobností a hloubkou historickofilozofického komentáře i důkladností úvodní a přílohové studie.

Katarina Petrovičová

Ninth International Symposium on Ancient Greek Drama. Cyprus, 2006, 384 stran. ISBN 978–9963–9164–4–3.

V tomto fakultním *Sborníku* jsme již několikrát referovali o kyperských mezinárodních sympoziích věnovaných antickému dramatu (srov. např. N 11, s. 130nn.); sympozia se konají pravidelně každým druhým rokem na začátku září v lokalitě Droushia, rozprostírající se nad Pafem, a jsou tam zváni klasičtí filologové, divadelní vědci, příp. režiséři a dramaturgové zabývající se problematikou uvádění antických divadelních her v současnosti.

9. symposium se konalo 2.–4. září 2006 a bylo zaměřeno na vztah řeckého antického dramatu a historie. Bylo organizováno kyperským institutem Centre of the International Theatre Institute, v jehož čele stojí filolog a dramatik prof. Christakis Georgiou, celá akce nalezla i tentokrát podporu kyperského ministerstva pro vzdělání a kulturu (zahájení se zúčastnil sám ministr).

Publikace, která vzešla ze zmíněného sympozia, má opět dvojjazyčnou podobu (s. 1–199 v novořečtině; 201–384 v angličtině — dále uvádím stránky příspěvků jen v anglické podobě). Celkem bylo předneseno 14 referátů: Řecko 4, Kypr 2, Belgie 2, Austrálie 1, Česká republika 1, Egypt 1, Francie 1, Itálie 1, USA 1. Konference ukázala, že k současné či nedávno minulé historii antického Řecka měla co říci nejen komedie, ale především tragédie (srov. k této otázce některými českými badateli kritizované Canforovo pojetí řecké tragédie). Komedii se z tohoto aspektu zabýval Australan M. Ewans, který se soustředil na Aristofanovy komedie *Lýsistraté*, *Ženy o Thesmoforiích* a *Žáby* (235–248), zatímco tragédii bylo věnováno hned 10 referátů. Nepřekvapí přitom, že nejvíce příspěvků se týkalo Eurípida. Na jeho tragédie se soustředilo 5 referátů: D. Bartoňková hovořila o pojetí otroků a barbarů v Euripidových tragédiích (291–300), Costas E. Hadjistephanou o „patologii“ války v Euripidově tragédii *Hekabé* (301–310), G. Mikellis (332–341) „o strachu“ v *Médeii*, E. Chandriotis o střetnutí mezi Euripidem a Thúkýdidem a „sicilské výpravě“ (364–373). Sem bychom mohli zařadit i příspěvek pařížské profesorky řeckého původu S. Georgoudiové, která analyzuje dionýsovskou problematiku v souvislostech s moderními teoriemi, a hodně se přitom opírá o Euripidovu tragédii *Bakchantky* (342–351). Aischyla analyzovali 2 badatelé: F. Decreus z Ghentu si v obsáhlé studii všímá Aischylových *Peršanů* (249–274) a H. Baconicola se zabývá étosem nepřátel od Aischyla po Hérodota (211–222). Na postavu *Antigony*, *Klytaiméstry* a *Médeie* se soustředila při svých úvahách o „úpadku intelektuální paměti“ (311–322) ve své značně aktualizované přednášce Ch. Stalpaertová. Obecněji byla zaměřena přednáška o tragickém smyslu života od významného amerického teatrologa německého původu Heinze-Uwe Hause (223–234), který se při svých úvahách umně a nenásilně dostává od antiky (mimo jiné ukazuje, kolik materiálu a forem nám antika poskytuje) až k produkci minulého století (dokonce se zamýšlí i nad gestapem, KGB, akcemi Američanů aj.). Šířeji pojatý byl příspěvek o mytickém povědomí a vědomé mytizaci při posthistorické studii tragédie, jehož autorem byl Th. Grammatas z univerzity v Athenách (275–290). Převážně na situaci v současné tragédii se zaměřil Ital F. Tolledi, který se — vycházející z Vernanta a Vidala-Naqueta — spíše v obecné rovině zamýšlí nad sociálním dramatem (323–331). Významný egyptský klasický filolog z univerzity v Káhiře Ahmed Etman zajímavě referoval o jiném aspektu řeckých tragédií, totiž o dialogu mezi kulturami (352–363). Konečně N. Zanolopoulos z Kypru, odborník na antickou hudbu, velmi zaujal